

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради PhD 12746
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії **ОСИПОВА Злата Олександрівна**, 1991 року народження, громадянка України,
освіта вища: закінчила у 2014 році Маріупольський державний університет за спеціальністю 291 Міжнародні відносини,
працює комунікаційною менеджеркою в ГО «Рада жінок Донеччини», ГО «Центр експертних рішень та адвокації»
виконала акредитовану освітньо-наукову програму 052 Політологія.

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Маріупольського державного університету від «31» березня 2026 року № 41 у складі:

Голови разової

спеціалізованої вченої ради – **ТАРАСЕНКА Дениса Леонідовича**, доктора економічних наук, професора, професора кафедри публічного управління та адміністрування Маріупольського державного університету.

Рецензентів –

ПАХОМЕНКА Сергія Петровича, кандидата історичних наук, доцента, доцента кафедри політології та міжнародних відносин Маріупольського державного університету;

ТРОФИМЕНКО Анастасії Вікторівни, кандидата політичних наук, доцента, доцента кафедри політології та міжнародних відносин Маріупольського державного університету.

Офіційних опонентів –

ХОМИ Наталії Михайлівни, доктора політичних наук, професора, професора кафедри політології та міжнародних відносин Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка»;

КАРЧЕВСЬКОЇ Олени Василівни, кандидата політичних наук, доцента, доцента кафедри господарсько-правових та суспільно-політичних дисциплін Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля.

на засіданні «22» травня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки **Осіповій Златі Олександрівні** на підставі публічного захисту дисертації «Гумор в політичній культурі українського суспільства за умов російської агресії» за спеціальністю 052 «Політологія». Дисертацію виконано на кафедрі політології та міжнародних відносин Маріупольського державного університету, м. Київ.

Науковий керівник: **ГРІДІНА Ірина Миколаївна**, доктор історичних наук, професор, професор кафедри політології та міжнародних відносин Маріупольського державного університету (м. Київ).

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису українською мовою, що відповідає вимогам пунктів 6-7 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та містить нові науково обґрунтовані результати для розвитку політичної науки, а саме: запропоновано комплексну типологію гумористичного дискурсу в українському політичному просторі за трьома аналітичними осями: суб'єктною (гумор політичних еліт, медіа, громадян), функціонально-цільовою (агресивний, афіліативний, самоіронічний) та медіаформатною (критичний гумор, гумор для всіх, політичні історії, стратегічний гумор, гумор серед «друзів»); емпірично досліджено ефективність гумористичного контенту українських політиків у мережі X.com із застосуванням методології Engagement Rate та встановлено, що у 8 з 10 випадків гумористичні публікації демонструють вищий рівень залученості аудиторії порівняно зі звичайним контентом; проаналізовано «Картонковий майдан» (липень 2025 р.) як унікальну форму гумористичного перформансу та неklasичної (неконвенційної) політичної участі в умовах воєнного стану, де гумор виступив основним засобом артикуляції громадянської позиції за відсутності можливостей для масових зібрань.

Також удосконалено: теоретичне розуміння функцій політичного гумору шляхом виокремлення шести ключових функцій: ідентифікаційної (включення), диференційної (виключення), культурної взаємодії (накопичення спільного знання), компенсаторної (психологічний захист), опору режиму та стратегічної комунікації; методологію дослідження політичного гумору в цифровому середовищі через інтеграцію кількісного аналізу показників залученості та якісного контент-аналізу на базі функціонально-цільової типології Р. Мартіна. Подальшого розвитку набули: концепція карнавалізації М. Бахтіна в контексті аналізу сучасних протестних практик та цифрової політичної комунікації, зокрема механізмів

символічного зниження влади через інверсію ієрархій; розуміння гумору як форми неklasичної (неконвенційної) політичної участі та інструменту «м'якої сили» держави в умовах воєнного конфлікту; концепція культури співучасті Г. Дженкінса в контексті переходу від доцифрових форм (радянський анекдот) до сучасних мережевих практик мемотворчості.

Здобувачка має 13 наукових публікацій за темою дисертації, з них 5 наукових статей у фахових наукових виданнях України категорії Б:

1. Осіпова З. О. Гумор як об'єкт політологічного дослідження. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. 2023. Вип. 35—36. С. 120—128.

DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-120-129>

2. Осіпова З. О. Трансформація політичної культури громадян України в умовах гібридної агресії Росії. Вісник Маріупольського державного університету. 2024. Вип. 39. С. 120—133.

DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2024-15-39-120-132>

3. Осіпова З. О. Концептуальні підходи до вивчення ролі гумору в політичній науці. Регіональні студії. 2024. № 39. С. 150—156. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.39.23>

4. Осіпова З. О. Аналіз ефективності використання гумору в політичному дискурсі українських політиків у мережі X.COM. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2025. Вип. 61. С. 435—446. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.61.51>

5. Осіпова З. О. Гумор як форма політичної участі: дослідження «Картонкового Майдану». Український політико-правовий дискурс. 2025. № 17. 24 с. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17821310>

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та висловили зауваження:

ТАРАСЕНКО Денис Леонідович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування Маріупольського державного університету. Оцінка позитивна без зауважень.

ПАХОМЕНКО Сергій Петрович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри політології та міжнародних відносин Маріупольського державного університету. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. Незважаючи на ґрунтовний аналіз гумору як інструменту опору та консолідації суспільства, за межами детальної уваги авторки залишилася амбівалентна природа політичного гумору, зокрема його роль у популістських дискурсах. Оскільки гумор за своєю природою схильний до спрощення складних політичних смислів, було б доцільно ширше розкрити ризики використання гумористичних стратегій як «зброї» популізму, що може призводити до деградації раціональної політичної дискусії та надмірної персоналізації політики.

2. У підрозділі 2.2 вибірка з 10 українських політиків, безумовно, є репрезентативною для пілотного дослідження, проте варто було б детальніше обґрунтувати критерії відбору та розглянути можливі обмеження такої вибірки для екстраполяції висновків на ширший контекст.

3. При аналізі компенсаторної функції гумору здобувачка слушно зазначає ризики надмірної романтизації стійкості через гумор, проте цей аспект заслуговував на більш розгорнуте обговорення з огляду на дослідження травматичного досвіду та механізмів психологічного захисту.

4. У роботі запропоновано авторську типологію гумористичного дискурсу, проте потребує додаткового уточнення критерій розмежування власне «політичного гумору» та суміжних категорій (побутового, соціального чи ситуативного гумору), що особливо актуально в умовах цифрової комунікації;

5. Варто було би простежити динаміку використання гумору в політичних комунікаціях з 2022 до 2024 рр., чи були якісь зміни у характері гумористичного контенту або масштабах його поширення.

ТРОФИМЕНКО Анастасія Вікторівна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології та міжнародних відносин Маріупольського державного університету. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У першому розділі роботи авторка демонструє ґрунтовну обізнаність із різними підходами до розуміння гумору, обґрунтовується його роль як інструменту комунікації, віддзеркалення політичних цінностей, як форми неконвенційної політичної поведінки та способу артикуляції інтересів тощо. Проте, ці важливі аспекти видаються дещо фрагментованими та розкиданими по всьому тексту дисертації. На наш погляд, теоретична складова першого розділу суттєво б виграла від виокремлення цілісної системно-функціональної моделі, яка б чітко визначала місце гумору в механізмі функціонування політичної системи. Зокрема, доцільно було б згрупувати згадані авторкою прояви (гумор як заміна насильству, як засіб збереження ідентичності чи як інструмент делегітимізації ворога) у чітку ієрархічну структуру функцій. Це дозволило б більш акцентовано пояснити, як саме гумор впливає на «вхід» (артикуляція вимог) та «вихід» (легітимізація рішень) політичної системи.

2. У першому розділі авторка ґрунтовно аналізує широке коло класичних та сучасних концепцій, проте за цим розмаїттям підходів дещо втрачається власне бачення дослідницею місця гумору як елемента політичної культури. Крім того, у роботі активно використовується категорія «мемтворчість», що, безумовно, відповідає реаліям цифрової епохи. Проте, на наш погляд, дослідження суттєво б виграло від глибшої теоретичної експлікації самого поняття «мем» та механізмів його генези. У контексті політичної науки видається вкрай важливим

з'ясувати чи є сучасний політичний мем продуктом стихійної народної творчості («цифровим фольклором»), чи він є результатом технологічного конструювання в межах стратегічних комунікацій. Пояснення того, як конструюється (або самоорганізується) мем, дозволило б краще оцінити його потенціал як інструменту політичної маніпуляції чи, навпаки, щирого громадянського активізму.

3. Визнаючи надзвичайно багатий та репрезентативний емпіричний матеріал, представлений у другому та третьому розділах дисертації, на наш погляд, висока якість проведеного аналізу (зокрема, дослідження ефективності комунікацій у мережі X та кейс-стаді «Картонкового майдану») створювала умови для більш масштабного теоретичного узагальнення у підсумкових висновках роботи. Результати емпіричних вимірювань можуть дозволити авторці вийти за межі констатації фактів та запропонувати нові теоретичні категорії, що описують трансформацію політичної культури в умовах гібридної агресії. Більш чітка фіксація того, як конкретні цифрові показники та протестні практики змінюють «архітектуру» політичної поведінки, дозволила б емпіричному матеріалу стати потужним внеском саме у загальну політичну теорію, суттєво збагативши розуміння механізмів політичного виживання та адаптації сучасних демократій.

4. Представлений у підрозділі 3.1 історичний екскурс заслуговує на високу оцінку, оскільки він переконливо доводить тяглість гумористичної традиції в українській політичній культурі. Водночас, на наш погляд, цей розділ суттєво б виграв від впровадження чіткої авторської періодизації. Попри те, що кожен етап проаналізовано фахово, виокремлення умовних періодів із їхніми специфічними характеристиками дозволило б простежити причинно-наслідкові зв'язки між зміною політичного контексту та трансформацією функцій гумору. Це додало б історичному аналізу більшої методологічної завершеності та дозволило б наочно продемонструвати динаміку розвитку суб'єктності українців у політичному просторі.

ХОМА Наталія Михайлівна, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та міжнародних відносин Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка». Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. На нашу думку, у дисертації доцільно концептуалізувати «гумор воєнного часу» як окремий вид у типології гумору (за критеріями контексту появи та функціонування гумору, його тематикою, функціями тощо) та визначити його унікальні характеристики. Гумор воєнного часу доцільно визначити як контекстуально та функціонально зумовлений тип гумору. Новизну роботі додала б авторська теоретико-методологічна характеристика гумору воєнного часу, а також визначення сукупності його характеристик, які б репрезентували цей тип гумору як інструмент адаптації, спротиву тощо. Цей високополітизований тип гумору формується навколо досвіду війни, тобто небезпек, втрат, страху, невизначеності тощо. Він часто працює

з болісними темами, нерідко є «чорним», не обов'язково викликає сміх, а радше створює ефект напруженої іронії або емоційного розрядження. Це гумор, який дозволяє говорити про смерть, руйнування та абсурд війни, і завдяки цій здатності він може знижувати рівень тривоги, сприяє збереженню внутрішньої рівноваги, «нормалізує» ненормальну реальність. Гумор воєнного періоду доцільно позиціювати як багатофункціональну соціокультурну практику, що поєднує адаптаційні, комунікативні, мобілізаційні та ін. функції й виступає важливим елементом символічного виміру війни. Відтак уважаємо, що Розділ 1 доцільно було б посилити підрозділом з авторською концептуалізацією гумору воєнного часу. Зауважимо, що у тексті роботи дисертантка звертає увагу на характеристики гумору воєнного часу, але не представляє їх системно, що дозволило б говорити про авторську концептуалізацію гумору воєнного часу.

2. Дисертантка виходить із того, що трансформація форматів політичної участі через поширення гумору, карнавалізації та ігрових практик, є наслідком глобалізаційних і модернізаційних процесів, кризи довіри до традиційних інститутів представництва, розвитку новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (с. 161). Водночас таке пояснення, на нашу думку, фіксує радше похідні (інструментальні та інституційні) чинники, залишаючи поза увагою глибинні культурно-цивілізаційні передумови цих змін. Маємо на увазі, що в умовах постмодерну (др. пол. XX ст.) відбулася принципова трансформація самої природи політики – її поступова театралізація, візуалізація, насичення перформативними практиками і т. ін. У цьому контексті гумор, карнавалізація та ігрові практики стали не лише реакцією на кризу довіри, технологічні зміни тощо, а органічними елементами постмодерної політичної культури, в якій розмиваються межі між серйозним і іронічним, політичним і розважальним, а також між реальністю та її медійними репрезентаціями. Відтак доцільно було б розширити аналітичну рамку дослідження, розглянувши означені явища не тільки як відповідь на сучасні соціально-політичні трансформації, а і як прояв більш фундаментального зсуву – переходу до постмодерної логіки функціонування політики, де театралізація та ігрова компонента набули системного характеру. Однак при цьому потребує додаткового пояснення той факт, що гумор воєнного часу присутній і до постмодерну (дисертантка згадує про кейси часів Першої та Другої світових воєн). Залучення цього виміру аналізу дало б змогу розширити спектр причин та чинників, які зумовили інтеграцію гумору в складну тематику війни. Не виключаємо, що постмодерн не привніс гумор у тему війни, а, можливо, радикалізував, медіатизував ті механізми, які виникли значно раніше.

3. Дисертантка широко оперує поняттям «політичний гумор»; це словосполучення заявлено і як одне з ключових слів дослідження. Водночас у тексті роботи фактично аналізується ширше коло явищ, ніж те, що традиційно охоплюється в межах усталеного розуміння політичного гумору як гумору, безпосередньо спрямованого на політичних акторів, інститути влади чи політичні рішення. Йдеться передусім про гумористичні практики, що виникають у

повсякденному соціальному середовищі, репрезентують реакції «знизу» та відображають не лише ставлення до політики як такої, але й до ширшого спектра соціальних відносин, норм, ідентичностей і культурних уявлень. Як показано в Розділі 3, ці елементи набувають політичного виміру не за своєю первинною природою, а внаслідок контексту їхнього функціонування та інтерпретації. У цьому сенсі більш аналітично релевантним, на нашу думку, є оперування поняттям «соціально-політичний гумор». Воно дозволяє концептуально охопити не лише гумор, спрямований на політичні об'єкти у вузькому значенні, а й ширший спектр соціокультурних практик, що опосередковано політизуються або продукують політичні ефекти в процесі комунікації.

4. У дисертації не порушене питання про допустимі межі гумору в умовах війни та на майбутньому повоєнному етапі, коли кількість чутливих питань очевидно не зменшиться. У роботі згадуються лише обмеження на проведення масових заходів в умовах воєнного стану, де власне гумор може стати формою вираження настроїв. При цьому за останні роки є чимало прикладів, коли гумор спричиняв бурхливі публічні реакції (скетчі Студії «Квартал 95», «Дизель Шоу», окремих стендап-коміків). Для одних конкретний прояв гумору є прийнятним, але для інших – травматичний. Гумор в умовах війни став дуже амбівалентним інструментом, бо, з одного боку, здатен певною мірою консолідувати суспільство, підтримувати громадян, але, з іншого боку – може сильно травмувати, посилювати агресію та стирати моральні межі. Доцільно показати, що один і той самий гумор може викликати дуже відмінну реакцію людей, залежно від їх досвіду життя в умовах війни. У гуморі можуть проявитися стигматизація, стереотипізація, дискримінація тощо. Якщо звернутися до західного гумору, то там жартують про дуже контroversійні теми, однак українська ситуація є особливою з огляду на багатоаспектний деструктивний вплив російської агресії. Відтак це актуалізує питання етичних меж гумору в умовах надзвичайної соціальної чутливості війни та подальшого повоєнного відновлення України. Можливо, доцільно ставити питання про формування своєї рамки «культури гумору», яка не стане цензурою, а може стати результатом відкритих обговорень громадськості, акторів розважальних проєктів, стендап-коміків, урядовців, психологів, соціологів та ін. щодо визначення певних «червоних ліній» та чутливих питань.

5. Дисертантка у роботі звернула увагу на агресивний тип гумору (с. 80, 134, 172, 187 і т. д.), його присутність в Україні як до повномасштабної війни (с. 98, 99), так і під час війни (с. 171, 181). Однак потребують уточнення питання, що впливають із цієї тенденції:

- які наслідки може мати тенденція до помітного зростання частки агресивного гумору? Чи може через такий гумор відбутися розширення меж прийняттого насильства та навіть нормалізація агресивного стилю комунікації? Чи здатен такий гумор створити додаткову соціальну напругу між різними групами і, відтак, ускладнити як

консолідацію суспільства в умовах нинішньої протидії державі-агресору, так і процеси повоєнної відбудови?

- якщо агресивний гумор нині виконує функцію адаптаційного інструменту, то з часом постане потреба в інших культурних практиках, які сприятимуть відновленню емпатії, складності мислення та соціальної довіри. Оскільки державні інституції України вже сьогодні працюють над планами повоєнної відбудови, реінтеграції тощо, постає питання: чи здійснюються наразі кроки в напрямі формування політики у сфері політичної культури, або ж які рекомендації та для яких інституцій могли б бути сформульовані дисертанткою? Наявність таких рекомендацій суттєво посилила б практичне значення дисертації.

6. Низка міркувань стосуються теоретико-методологічного розділу дисертації:

- підрозділ 1.2. значною мірою став продовженням історіографічного підрозділу 1.1. На нашу думку, структура роботи стала б чіткішою, якби уся історіографія була зібрана в підрозділі 1.1., а підрозділ 1.2. був присвячений методології дослідження. Натомість про методологію ми у дуже стислому вигляді дізнаємося лише зі Вступу (с. 20-21) і довгий час при читанні роботи не маємо достатньої інформації про застосовані методи та їх результати. Лише у Розділі 2 (с. 108-112) дисертантка вказала, як саме аналізувала твіти політиків з мережі X.com, як використала коефіцієнт взаємодії (Engagement Rate), які емпіричні дані були зібрані за допомогою мови програмування Python та бібліотеки twikit і тощо. На нашу думку, зміст та логіка застосування конкретного методологічного інструментарію мали бути представлені саме в окремому методологічному підрозділі у Розділі 1, тоді як масиви зібраних даних уже інтерпретуються у наступних розділах роботи, представляються в додатках (що й було зроблено З. О. Осіповою);
- варто звернути увагу на потребу послідовного збору теоретичного матеріалу саме в межах Розділу 1. Наприклад, теоретичні положення дуже важливої концепції карнавалізації М. Бахтіна присутні в різних частинах тексту дисертації (с. 63-64, 139, 141, 149, 164, 169, 180 і т. д.), однак очікувано вона мала б бути викладена в межах 1.1. «Концептуальні підходи до вивчення гумору в політиці та політичній культурі», а далі в тексті дисертації доцільно було б обмежитися лише відсиланням до цієї концепції;
- оскільки тема дисертації стосується функціонування гумору в умовах війни, на нашу думку, історіографічний огляд доцільно було б сфокусувати не на широкому колі досліджень гумору в політиці загалом, а на роботах, присвячених аналізу гумору в умовах воєн, збройних конфліктів та інших надзвичайних періодів у житті держав і суспільств. Такий підхід дав би змогу чіткіше окреслити ступінь наукової розробленості саме цієї проблематики, а також виявити наявні «білі плями» у

дослідженні зазначеного явища.

КАРЧЕВСЬКА Олена Василівна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри господарсько-правових та суспільно-політичних дисциплін Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У першому розділі здійснено ґрунтовний огляд наявних моделей і теорій політичної комунікації. Водночас варто було б визначити чіткіші критерії відбору теоретичних підходів із-поміж доволі широкого кола концепцій, представлених у роботі, та обґрунтувати, які саме з них стали методологічною основою авторського дослідницького інструментарію, а не лише загальним тлом огляду.

2. У другому розділі запропоновано оригінальну авторську періодизацію етапів розвитку політичної комунікації в Україні (с. 77-82), яку авторка вибудовує на основі розвитку виборчих технологій; однак бажано було б навести її порівняльний аналіз з альтернативними підходами інших вітчизняних та закордонних дослідників – із чітким обґрунтуванням переваг та відмінностей запропонованої авторської схеми.

3. Досліджуючи в підрозділі 3.1 роль соціальних медіа як інструменту політичної мобілізації та конструювання ідентичності (с. 138-139), авторка вказує на ризики фрагментації ідентичностей через наявність у мережі «множинних ідентичностей», що може блокувати формування мейнстримної ідеології. Проте це твердження потребує більш детальної аргументації в контексті сучасного українського суспільства, де в умовах війни спостерігається саме консолідація навколо єдиної національної ідеї. Варто уточнити, чи не є ризик фрагментації в українських реаліях вторинним порівняно з мобілізаційним потенціалом цифрових платформ.

4. Аналізуючи використання штучного інтелекту в політичних комунікаціях в третьому розділі (с. 146-154), дисертантка визначає застосування мікротаргетування як чинник, що здатний звужувати інформаційне поле виборців та ставити під сумнів принципи поінформованої участі громадян у демократичних процедурах. Водночас авторка вказує на ефективність персоналізованих повідомлень для мобілізації електорату. З огляду на це, необхідно додатково висвітлити позицію щодо того, де пролягає межа між «ефективною комунікацією» та «маніпуляцією свідомістю» в цифрову епоху, та які саме правові механізми (окрім згаданого Закону «Про медіа») могли б мінімізувати ці ризики для української політичної ідентичності.

5. Загалом у дисертації переважає якісний аналіз, що повністю виправдано обраною методологічною стратегією. Проте рекомендації стали б вагомішими, якби авторка застосувала кількісні методи, наприклад, порівняльний контент-аналіз конкретних

інформаційних кампаній або моніторинг динаміки охоплення та тональності контенту в соціальних мережах, що дозволило б підкріпити аналітичні висновки емпіричними даними.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує **ОСПОВІЙ Златі Олександрівні** ступінь доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 «Політологія».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради PhD 12746

Денис ТАРАСЕНКО

Особистий підпис *Голова*
Д.І.Тарасенко
Тарасенко
Начальник загального відділу